

ste Bologno (izréči Bolonjo), da bi se bil ondi zvezdoznanstva priučeval, kakor nekteri neslovanski pisavci terdijo. Zvezdoznanstva se mu ni bilo treba hoditi drugam priučevati, ker je bil po pričanju resnicoljubnih pisavcov Kopernikov učenik v Krakovem Brudziowski ondan naj izverstnejši zvezdoznaneec. Po njegovem spisanem uku so tistihmal tudi zvezdoznanski učenci v Bologni svoje učence učili.

Kopernik je hodil iz Padova, (kjer se je bil dal, da spotoma povém, za „Poljaka po rodu“ *) zapisati v Bologno le Dominka Novarra-ta, ondan slovečega zvezdogleda obiskovat in se z njim o zvezdoznanstvu pogovarjat. Učenec njegov pa ni bil Kopernik nikdar.

Kmaló je naš Kopernik zavoljo svoje učenosti v zvezdoznanstvu tako slovel, da ga prece (leta 1499) v Rim za učenika zvezdoznanstva pokličejo. Tukaj je teški nauk tako izverstno razkladal, da so gakmaloboljšislali, kot nekdanj Regiomontana, kateri je bil tudi visoko učen zvezdoznaneec. Iz Rima pa se poverne (l. 1502) iz posebnih uzrokov v svojo domovino, ter stopi v Krakovem v duhovski stan. In tukaj je spisal med letoma 1502 in 1509 svoj imenitni nauk, v katerem je z besedo in z obrisi dokazal, da se ne suče (kakor je poprej neki Ptolomej učil) solnce okrog zemlje, ampak zemlja okrog solnca.

(Konec sledi).

Potovanje

po nekterih jugo-slavenskih krajih.

Spisal M. Verne.

9. pismo.

Dragi prijatelj!

Drugi dan kimovca sim jo iz Ljubljane na Dolensko odrinil. Lepa cesta pelje iz Ljubljane več ko eno uro dalje zmiram po ravnim poleg maha (močirja) na desni, in zalo ogojzdeniga hriba na levi. Prijazen razgled po Iški okolici in po visocih južnih gorah, in po širokim Ljubljanskim že močno obdelanim mahu, ki skoraj tri štirjaške milje obseže in kteriga rodovitnost bo vedno živ spominek rajniga mestniga poglavarja Hradecki-ga, je popotniku serčna radost. Konec močirja, na jugo-izhodni strani se cesta nekoliko zavije in gré po silno napetim klancu čez hrib v Šmarje, kjer se dolga prijazna dolina začne, ki se do Boštanjja čedalje bolj širi. Boštanj je lep grad tri milje od Ljubljane. Potem pelje cesta čez pešeni hrib skozi gojzd, v kterim je mnogo gabroviga drevja viditi, v Višnjogoro. Višnjagora je celó majhno mestice štiri milje od Ljubljane. Skoraj na glas sim se zasmeljal, ko sim ga ogledal, ne zastran mesta, temuč zato ker me je mesto na burke nekiga vedno veseliga prijatla spomnilo, ki ima navado, vselej, kadar se čez kaj začudi, nekako smešno zavpiti: „Raztergana Višnjagora, zaflikani Žuženberg!“ — Pred mestam je pri cesti Višnjegorski grad, ki pa nima nič posebniga; na visokim hribu blizo mesta na južni strani pa se vidijo podertine nekdanjiga terdniga grada. Farna cerkev je zunaj mesta v dolini. Prav žal mi je bilo, da nisim utegnil obiskati verliga slovenskiga pisatelja g. fajmoštra Ziegler-ja, kteriga zavolj njegoviga Svetina-ta, in še bolj zavolj molitev za bolnike v veliki časti imam. Četert ure od mesta na severni strani je še drugi gradič barona Taufferer-ja, Novi grad ali Turn imenovan.

Zatična, kake pol ure od velike ceste v lepi ravnini, je bila nekdanj sloviti meniški samostan, ki ga

je Peregrin, Oglejski patriarh, že v letu 1336 sozidal. V začetku pa ni bilo mende poslopje tako silno veliko, kot je dan današnji viditi. Sred štirivoglatiga poslopja je lepa velika cerkev z nekterimi spominki nekdanjih opatov. Tu so menihi, naj reče kdo kar hoče, velikodobra storili, ker so kraj, ki je bil, posebno na silno kamniti izhodni in severni strani, gotovo zlo divji, obdelali in v lepo polje spremenili, in tako mogočno poslopje sozidali. Ali bojim se, de bo kadaj krasno poslopje malo po malim razpadlo, ker čez polovico prazno stoji, in ker je preveliko, de bi ga vlada brez posebniga prida v dobrim stanu ohranila.

Prav rad bi bil ogledal tudi Vir, vas in nek bistar student, ki mende ni dalječ od Zatične, in kjer so se nek tiste nježne in zale živalice nar prej najdle ki jih od barve njih kože, ki je nekoliko človeku podobna, človeške ribice imenujejo; — ali voznik, skterim se nisim bil zmenil, de me mora čakati, kjer bom hotel, je vedno le naprej silil. Te živalice (močarilci, proteus, hipochton), ki se posebno na Krajskim najdejo, so bile že seer Valvazorju znane, ki jih v svoji v letu 1689 natisnjeni neprecenljivi knjigi „Ehre des Herzogthums Krain (slava vojvodine Krajske) kot „majhen, ped dolg, martincu ali kušarju podoben merčes“ popiše; kmetje so jih tačas za mlade „lintverne“ (drakone) imeli. Pervi, ki jih je za Valvazorjem nekoliko obširniši popisal, je bil pridni pisatelj žl. France Anton Steinberg, ki jih v „popisu Cerkniskiga jezera“ (Gründliche Nachricht vom Cirknitzer See) 1758 natanjčniši omeni. Naravoslovci so se že veliko pričkali: ali so močarilci samostojne ali spremenljive stvari; popolnoma jih mende še dan današnji ne poznamo, akoravno se jih na mnozih krajih Krajskiga veliko vjame. Pridni H. Freyer jih je v „slovenskim berilu za 1. gimnaz. razred“ kratko pa dobro popisal.

Iz Zatične sim ob treh popoldne odrinil. Pri Šent-Vidu, blizo velike ceste na levi, se dolina silno razširi, pa je močno gričasta in kamnita. Verh mnogih drugih vasi v ti planjavi se kaže prav lepo Primskovo verh visociga hriba na izbodni strani. — Čez mnoge klančike in klance sim se pripeljal proti šesti uri v Trebno (Treffen), sedanji sedež okrajniga poglavarstva.

V Trebnim je nekoliko prav lepih hiš; in ne dalječ od vasi, prek hriba, ki je z bukovjem obraščen, stoji precej velik grad. Ogledovaje ga se spomnem, de je bil slovečiga misionarja Baraga-ta, ki je nekdanj v Ljubljani z nami v šolo hodil. Verli možak je zapustil svojo rodbino in domovino, grad in grajščino, in se trudi za blagor daljnih divjakov v severni Ameriki. Njegova gospá-sestra Amalia sedaj vdova Greselnova ga je za njim dobila v last. Verla rodovina je zavolj iskreniga rodoljubja častno znana.

Iz Trebniga sim se čez Mirno v Šent-Rupert peljal. Š. Ruperške doline sicer nisim poznal, pa vedil sim, de je bil pri Mirni v letu 1435 med Vitovicam, Celjskim vojskovodjem, in med nadvojvodam Miroslavam hud boj, v kterim je Vitovic premagal, — in zato sim hotel tudi tiste kraje viditi. Že ponoči sim v Š. Rupert prišel. in močno me veseli, de se nisim te krasne doline ognil.

Novičar iz slovanskih krajev.

Iz Gradca. Ž. Predzadnjo nedelo 9. maja ob pol petih popoldne je tukajšno slovensko društvo spet „besedo“ napravilo v dvorani glasbenega Gračkega društva ino usled razredbe sledeče pesme prepelo: 1. Klic u boj, kor, napév od Miroslava Vilhara; 2. Savica, četeropév od Gr. Rihara; 3. Kde domov muj, bariton-solo, pevan od g. Appé; 4. Zvonikar-

*) »Natione Polonus«. Historia gymnasii Pataviensis, Venetiis 1726. Pis.

jeva, tenor-solo z brenčočim korom od Bl. Potočnika; 5. Šesti červenc, basso-solo, napév od F. A. Vogla; 6. Moja ladjo, peteropév z glasovirom, od Lisinskoga; 7. Strunam, četeropév od C. Mašeka; 8. Srbska davoria, z glasovirom za kor vredjena od G. Ipavica.

Vsaka teh pesem je zadovoljila, tretja pak, péta po izverstnem igropevcu g. Appé-u, ino zadnja, vredjena od pridnega pevovodja g. Ipavca, ste poslušavcem tako milo v srca zaigrale, da ste jih vse presladke radosti popolnoma zavzele. Po pravici se mladi pevci zmirom hvale vredno obnašajo. Preziraje trud, nemične okolnosti ino zapreke napenjajo verno svoje sile za omiko ino čast slavenščine.

Česar vedno — od prve do zdanje besede — pogresamo, je žali Bog! obilneje vdeležnosti naših tū vdomačenih rojakov, ki so dobra tretjina žitelstva mestnega. Temu v okom priti je društvo v svoj prerod, okrep ino razšir nove postave dotični oblasti predložilo. Ako se odobrijo ino ako se podá dovolj saj penezne podpore naših tukajšnjih rojakov pridobiti, se smemo kakor na gotov obstoj tako tudi na vesel napredek ino srečen uspeh društva slobodno zanašati, naša pak od leta do leta sém prihajoča mladež na blago priložnost, se lahko tudi umetno ino višestrano izobraževati v svojo ino svojega naroda korist ino slavo.

Xp. Iz Celja. (Konec pravde o prigodbi v Vinškem verhu.) S tem, kar so v hiši fajmoštra počeli, še ne zadovoljni, se je 15 razbojnikov podalo v pol ure odaljeni vinograd na Videš in v kerčmo pri St. Štefanu, ktera je lastnina rajncega, pa v najemu bila; povsod so tako ravnali, ropali in pokončavali, kakor domá; škoda v vinogradu je na 132 fl., v kerčmi na 38 fl. dobr. den. cenjena.

Tega početja, ki ga skoro nima para, se je vdeležilo 86 oséb, večidel gruntarjev, ki so scer za poštene možé veljali, z ženami, sinovi in hčeramí vred. 15 med temi je bilo zavolj hudodelstva tatvine in pregreška razžaljenja straže, 46 pa zavolj prestopka tatvine zatoženih, in Celjski zborni sodíi v sodbo izročeni.

Zatoženi so se večidel s tem zgovarjali, da so bili po slabim izgledu celò taci možé zapeljani, ki bi jim morali izgled poštenosti biti, in da so se enake tatvine duhovskih zapuščin tudi v Šmarji po smrti tehanta, v Kostrevenci, v Prevorji, v Zagorji itd. primerile, brez da bi bil kdo zavolj tega kaznovan bil. Več zaslišanih prič je pa naravnost reklo, da edini uzrok dopernešene hudobije je bila kriva misel med ondašnjimi kmeti, po kateri zapuščina duhovnov, ki brez oporoke in brez znanih dedičev (erbov) umerjó, nima nobenega gospodarja in gré v last farmanom tiste fare, kjer si je rajni premoženje pridobil. Če ravno to ni edini uzrok bil silovite razujzdanosti, je vunder žalostno slišati, da so še take napčne misli med ljudstvom, ktere, čeravno niso razbojstva vzročile, so vunder ljudstvo v njegovem silovitem ravnanji poterdile! Spet je ta prigodba živ opomín: kako neobhodno potrebna sta poduk in omika prostemu ljudstvu! Čeravno ne moremo od vsacega terjati, da bi postavil vedil, ktera veli, da zapuščina brez oporoke (testamenta) umerlega duhovna se razdeli na tri tretjine, katerih eno prejmejo ubogi, drugo žlahtniki rajnega, tretjo pa cerkev, kjer je zadnjič bil, se zamore vunder toliko vednosti od vsacega terjati, da zapuščina ktereга koli umerlega človeka ni nikdar blago za rop ino tatvino!

12 zatoženih, od katerih se je v preiskavi polastnem obstanji in po pričah zvedilo, da so z druženo silovitostjo v tovaršii kradli, je bilo hudodelstva

tatvine krivih spoznanih in po veči ali manjši hudobii v teško ječo na 4 do 14 mescov obsojenih; 42 pa prestopka tatvine in razžaljenja straže krivih spoznanih je bilo v ojster zapor od 48 ur do 3 mescov obsojenih.

Naj bi bila ta prigodba vsacemu svarilo in opomín, da pregreha zoper 7. zapoved Božjo, četudi duhovsko blago zadeva, zapade svétني pravici! Opomniti moram še žalostnega primerljeja, da je v ti pravdi nekdo krivo prisegel.

Vodja in predsednik obširne pravde, ki ni več kot 9 dni terpela, je bil svetovavec tukajšnje c. k. nadsodnije, g. U. Lininger, ki se je ravno tako bistroumno in previdno v vsem svojem opraviilu obnašal, kakor gladko in čisto slovensko govoril, da malokdo naših tako. Oboje zasluži očitno hvalo. Spomniti moramo tudi izverstnega govora za pričo poklicanega g. kaplana K...., ki je brez vse spotike v slovenskem jeziku točne izvedenja dajal.

Spet se je v ti obravnavi očitno razodelo, kako neobhodno potrebno je, da preiskavni sodnik jezik zatoženca popolnoma razume, da se mu oponašati ne more, da govora zatoženca ne razume, ali da ga je napčno razumel.

Novičar iz mnogih krajev.

Perve dni prihodnjiga mesca bo nastopil presv. cesar potovanje po Ogerskim; 5. rožnika pride v Budim. — Sedaj se posvetuje na Dunaji tudi politiška osnova Ogerskiga in Horvaškiga. — Osnova prenarodbe srenjske postave je že gotova, vunder še ni sklenjena; v ti novi prenarodbi se bo nek posebno na to gledalo, da se nekte napake v gospodarstvu srenjskiga premoženja odpravijo, od katerih se sedaj tū in tam sliši. — Deržavni bankovci (Reichsschatzscheine) se imajo do konca oktobra t. l. povsod po svoji veljavnosti jemati. — Po ukazu ministerstva se bojo v glavnim mestu vsake kronovine, kjer še dosihmal niso bile, prodajavnice šolskih bukev za ljudske šole napravile. — Kdor poredniga ali prešerniga poškovavca telegrafov izvé in zatoži, prejme po razglasu ministerstva kupčije 2 do 10 fl. v darilo. — Višji c. k. sodnija je izgovorila, da zasmehtovanje žandarjev tudi brez razžaljenja v djanji ali z besedo se ima kot obrekovanje ali razžaljenje časti kaznovati. — Ministerstvo denarstva je določilo, da od zaklanih telet ali prešičev, ki se v mesto prodajajo in katerih dvé četerti ne manjkate, se ima vžitna štirbra za celo živinčedrajtati. — 8. dan t. m. so bile na Dunaji medalje in pohvalne pisma iz Londonske razstave austrijskim fabrikantom itd. razdeljene. — Novo steklo (glaž) posebno lepo belo je najdeno; namest svinca se rabi cink. — Unidan pride nek kramar iz dežele na Dunaj 3 številke v loterio staviti, ki so se mu sanjale, pa za loterio v Linc je bila stava na Dunaji že zamujena, — svetje se mu: najstavo po telegrafu v Linc oznani; on to storí, stavi 5 fl., — in zadene 24.000 fl.! Čuden primerlje, ki ga menda v 100 letih ne bo več. — Neka kmetica prodá na somnji Novo-Tičanjiskim kravo za 6 cekinov; ko cekine zmenjati hoče, se ji menjavec posmeja, rekoč, da krajcarjev ne menja. Žena ostermi, zvedši da njeni cekini so novi svitli krajcarji. Kupca reva ni poznala, kterimu je kravo za 6 krajcarjev prodala! — Vsi časniki premišlujejo sedaj: ali bo vunder Napoleon cesar ali ne? ali bo cesar mirú ali vojská? Vse premišljevanje je prazno delo, ker Napoleon, terdo zamaknjen v svojiga pokojniga strica, v vsim po svojim ravná, česar nihče ne vé.